

Leeuwen, J. van (ed.), *Symbolic Communication in Late Medieval Towns* (Mediaevalia Lovaniensia, Series I. Studia 37; Leuven: Leuven University Press, 2006, xx + 127 blz., €27,-, ISBN 978 90 5867 522 4).

De bundel *Symbolic Communication in Late Medieval Towns* presenteert de resultaten van een internationale workshop, die in 2003 in Leuven is gehouden. Onderwerp van de zes case studies zijn steden in de beide Nederlanden enerzijds en de Zwitserse Confederatie anderzijds, die ondanks de verschillende politieke omstandigheden een grote autonomie gemeen hadden. Het artikel van Jacoba van Leeuwen is gebaseerd op haar dissertatie, *De Vlaamse wetsvernieuwing. Een onderzoek naar de jaarlijkse keuze en aanstelling van het stadsbestuur in Gent, Brugge en Ieper* (Brussel 2004), maar de overige vijf bijdragen zijn de neerslag van lopend onderzoek. De auteurs houden zich in het bijzonder bezig met de manier waarop tradities, ceremonies en symbolen werden ingezet voor en aangepast aan specifieke doelstellingen en omstandigheden. De eerste drie artikelen hebben de communicatie tussen een stad en haar landsheer tot onderwerp, terwijl in de andere drie de wisselwerking tussen verschillende politieke en religieuze groepen binnen een stad aan de orde komt.

Het onderzoek naar politieke macht en symbolische communicatie in de middeleeuwen kent een lange geschiedenis en heeft door publicaties van onder anderen Gerd Althoff, Philippe Buc en Edward Muir in de jaren negentig van de vorige eeuw een nieuwe impuls gekregen. Voor de Nederlanden richt het onderzoek zich grotendeels op de vorming van de Bourgondische staat. De methoden en bevindingen van de antropoloog Clifford Geertz, *Negara. The Theatre State in Nineteenth Century Bali* (Princeton 1980), hebben hierbij steeds een belangrijke bron van inspiratie gevormd.

De artikelen worden voorafgegaan door een voorbeeldige inleiding van Van Leeuwen, tevens eindredacteur van de bundel. Hierin signaleert zij de hindernissen in dit onderzoeksveld, zoals het ontbreken van duidelijke definities en de aard van de bronnen: schaars, indirect en gelaagd. Daarnaast wijst zij op het problematische gebruik van antropologische methoden door historici. Andrew Brown stelt in het eerste artikel, 'Ceremonies in Late Medieval Bruges', deze kwestie centraal. Volgens hem kan de aan Geertz ontleende term 'theater-staat' beter niet voor de Bourgondische staat worden gebruikt, omdat de door Geertz beschreven ceremonies een wezenlijk andere functie hadden dan die van de Bourgondiërs. Bij zijn analyse van een drietal stedelijke ceremonies waarbij de Bourgondische vorsten als landsheer ten nauwste waren betrokken zoekt Brown tevergeefs naar een ander model. De andere auteurs delen zijn conclusie dat niemand, geen vorst of groepering, in staat was door middel van ceremonies en symbolen macht op te leggen. De uitwerking ervan was te onvoorspelbaar, omdat het steeds maar de vraag was of het publiek in staat en bereid was deze vormen van communicatie op de gewenste wijze te interpreteren. Er werd daarom altijd gekozen voor adaptatie van vertrouwde, traditionele ceremonies en symbolen. Christoph F. Weber

toont aan in zijn bijdrage over de machtsstrijd in 1365 tussen de stad Bazel en haar nieuw benoemde landsheer, bisschop Johannes van Vienne, dat de verschillen in uitleg die de partijen aan de bijbehorende rituelen gaven hierin een cruciale rol speelden. Michael Jucker laat zien dat bij de opstand in Zürich in 1489 en de executie van burgemeester Hans Waldmann misinterpretatie van symbolen en rituelen door de betrokkenen aan de escalatie ten grondslag lag. Hij wijst bovendien op de symbolische rol van oorkonden bij deze gebeurtenissen. Van Leeuwen concludeert dat het veranderde ceremonieel rond de verkiezing van aldermannen in Brugge bij de machtswisseling van 1488 weliswaar de nieuwe verhoudingen symboliseerde, maar dat de werkelijke machtsverschuiving vorm kreeg in de creatie van een nieuwe bestuurlijke instelling. Katell Lavéant analyseert het toneelstuk dat bij de intrede van Eleonore van Habsburg, echtgenote van Frans I, koning van Frankrijk, in Abbéville in 1531 is opgevoerd. Zij maakt aannemelijk dat de stad de gelegenheid aangreep om indirect de koning toe te spreken en op zijn plichten te wijzen. Mario Damen beschrijft in een kwantitatieve studie het ontstaan en de ontwikkeling van wijnschenken van het stadsbestuur van Leiden. Duidelijk is dat voor iedere gift een tegenprestatie werd verwacht. De diepte-onderzoeken in deze bundel belichten nog eens de complexiteit van deze vormen van communicatie en vragen om nuancering van het algemene beeld.

Renée Nip

Veen, S. van der, *Een Spaanse Groninger in Marokko. De levens van Jan Willem Ripperda (1682-1737)* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 2007, Amsterdam: Bert Bakker, 2007, 677 blz., €39,95, ISBN 978 90 351 3132 3).

Een Groningse landjonker, Spaanse favoriet, Marokkaanse avonturier en (bijna) Corsicaanse koning; ziedaar slechts enkele van de levens van Johan Willem Ripperda die historicus en publicist Sytze van der Veen in een solide biografie presenteert. Het is een erudiet en goed onderzocht proefschrift geworden, en tevens een 'labour of love' van de auteur die in bijna 700 pagina's een van de meest kleurrijke personages uit de Nederlandse geschiedenis ten tonele voert. Het is vooral Ripperda's quasi-fictieve theatrale zelf-presentatie die het onderwerp vormt van dit boek, de Europese politiek lijkt slechts het decor van zijn quichottische avonturen en wervelende carrière.

Johan Willem Ripperda werd in 1682 in Groningen geboren, en groeide daar op als zoon van een jonker. Zijn vroege loopbaan speelde zich af in de provinciale politiek en in de Staten-Generaal waar hij als gedelegeerde van Stad en Lande optrad. Toen zijn positie na de Vrede van Utrecht werd ondermijnd werd hij in 1715 als ambassadeur in Madrid aangesteld. Aldaar nam hij ontslag en bekeerde hij zich tot het katholicisme. Als directeur van een lakenfabriek nabij Toledo probeerde hij de kwakkelende Spaanse economie nieuw leven in te blazen. In toenemende mate ontplooidde hij politieke activiteiten, en werkte hij zich in de gunst van de favoriet Giulio Alberoni en Elizabeth Farnese. In 1725 was hij als Spaans gezant in Wenen betrokken bij een Spaans-Oostenrijks rapprochement, wat voor enige paniek zorgde in protestants Europa. Na zijn terugkeer in Spanje manifesteerde Ripperda, inmiddels hertog, zich als favoriet waarbij hij de regering van de incapabele Filips V goeddeels monopoliseerde. Maar hij kon de belofte van structurele hervormingen niet waarmaken en verviel al spoedig tot een wanhopig beleid van fiscalisme. In ongenade gevallen werd hij in het Alcazar van Segovia opgesloten, waaruit hij in 1728 wist te ontsnappen naar Portugal en van daar naar Londen. In de Republiek, waar Ripperda in 1730 terugkeerde, bleek hij niet meer te kunnen aarden. Al spoedig vertrok hij naar Marokko, waar hij zich vestigde in Tetuan. Volgens de overlevering zou hij betrokken zijn geraakt bij een poging Ceuta op de Spanjaarden te heroveren en zelfs om een koninkrijk op Corsica te vestigen, maar Van der Veen toont aan dat hier eigenlijk geen bewijzen voor zijn.

'De halsbrekende levenskunst van deze Groningse jonker verleent zijn levensgeschiedenis de bekoring van een roman', zo deelt de achterflap ons mee. 'Ripperda waait met alle winden mee en verzeilt van het ene land in het andere'. Deze treffende aanprijzingen illustreren zowel de kracht als de zwakte van dit boek.

Van der Veen, die in april 2007 op dit proefschrift promoveerde aan de VU, is een begenadigd woordenkunstenaar, en het boek is geschreven met vaart en in bloemrijk proza. De drang van de auteur om een historisch narratief 'de bekoring van een roman' te geven is echter ook problematisch omdat hij